

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΕΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Τὰ γραφεῖα τῆς «Ἐκκλ. ἀληθείας» καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου κείνται ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ οἰκουμένου πατριαρχείου. Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ αἰτήσεις ἀποστέλλονται εἰς Κωνσταντινούπολιν, Φανάριον, πρὸς τὸν διευθυντὴν καὶ ταμίαν τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου

ΙΩΑΝΝΗΝ ΔΕΣΠΙΩΤΗΝ

ΤΡΥΧΟΣ
28

Τὸ φύλλον ἐκδίδεται ἀπᾶς τῆς ἑβδομάδος. Τίμημα συνδρομῆς, ἀρχομένης ἀπὸ α' Ὀκτωβρίου ἐκάστου ἔτους, ἐνταῦθα μετρητικῶς ἀργυροῖ 5, ἐν τοῖς προαστείοις καὶ ταῖς ἐπαρχίαις 6, ἐν τῷ ἔσωτεριῳ φράγκῳ 25. Ἡ συνδρομὴ προκαταβάλλεται ἑτησίᾳ. Ἀρχισυντάκτης ΜΑΝΟΥΣΑ Ι. ΓΕΔΕΩΝ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, Τῆς 19 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1884, ΠΕΜΠΤΗ.

ΟΙ ΕΝ ΑΜΕΡΙΚΗ ΘΕΟΛΟΓΟΙ ΚΑΙ Η ΔΙΔΑΧΗ ΤΩΝ ΔΩΔΕΚΑ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

Ἐκ τοῦ ἐν Ἀντοβέρῳ (Andover) τῆς Ἀμερικῆς ἐκδιδομένου μηνιαίου περιοδικοῦ Ἀντοβερινῆ Ἐπιθεώρησις (The Andover Review April 1884) μεταφράζομεν χάριν τῶν ἀναγνωστῶν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἀληθείας ὅτι ὁ ἐν τῇ θεολογικῇ σχολῇ τοῦ Ἀντοβέρου καθηγητῆς κ. Ἐγβέρτος Κ. Σμύθιος (Egbert C. Smyth) ἔγραψε περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Φιλοθέου Βρυεννίου ἐκδοθείσης Διδαχῆς.

Ἀπὸ ἄ, ἀπριλίου α'. Ἐν Λευσίᾳ.

Ὁ ἱεροδιάκονος Ἰωακείμ Φορόπουλος.

Διὰ τῆς καλοκάγαθίας τοῦ καθηγητοῦ J. H. Thayer διδάκτορος τῆς θεολογίας γνωρίσαντος ἡμῖν τὴν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἐμφάνισιν τοῦ νέου βιβλίου τοῦ μητροπολίτου Βρυεννίου καὶ διὰ τῆς εὐμενείας τοῦ διδάκτορος Ἐσδρα Ἀββὸτ παραχρόντος ἡμῖν τὸ βιβλίον τοῦτο, δυνάμεθα νὰ δώσωμεν τοῖς ἀναγνώσταις ἡμῶν ταχέως πληροφορίας περὶ αὐτοῦ, συνοδευομένης ὑπὸ μεταφράσεως, ὀφειλομένης τῷ αἰδεσιμωτάτῳ κ. C. C. Starbuck, τοῦ ὑψίστης σημασίας μνημείου, εἰς ὃ ὀλόκληρος ὁ τόμος ἀφιερῶται.

Ὁ ἐκδότης τοῦ μετὰ χειρὸς ἔργου εἶναι λίαν ἐντελής λόγιος. Κατὰ τὰ πρῶτα τῆς ἡλικίας αὐτοῦ ἔτι ἐγένετο κάτοχος τῆς ἀγγλικῆς γλώσσης¹ καὶ ἐμαθήτευσεν εἰς ἐν τῇ πλείονα τῶν γερμανικῶν πανεπιστημίων. Παρευρέθη εἰς μίαν τοῦλάχιστον τῶν ἐν Βόννη συνόδων τῶν παλαιοκαθολικῶν καὶ διαφοροτρόπως διετήρησε σχέσεις πρὸς ἄνδρας καὶ τὴν πνευματικὴν κίνησιν τῆς Δύσεως. Κατὰ τὸ 1875 ἐδημοσίευσεν ἐν σύγγραμμά, ὅπερ περιεῖχε βραχεῖαν περιγραφὴν ἐνὸς χειρογράφου ὑπ' αὐτοῦ ἀνακαλυφθέντος ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Παναγίου τάφου ἐν Φαναρίῳ, ἑλληνικῆ συνοικίᾳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ νέον πλήρες κείμενον ἐκ τοῦ αὐτοῦ κώδικος τῆς πρὸς Κορινθίους πρώτης καὶ δευτέρας ἐπιστολῆς τοῦ Κλήμεντος μετὰ φιλοπόνως ἐπεξεργασμένων προλεγομένων καὶ σημειώσεων. Ἡ ἀνακάλυψις ἐχαιρετίσθη μετὰ μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἕνεκα τῆς ἐσωτερικῆς αὐτῆς ἀξίας καὶ

οἷοι ἦτο μαρτύριον τῆς ἀναβιώσεως τῆς παιδείας ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἐκκλησίᾳ καὶ ὡς οἰωνός μελλοντος κατὰ τὸ δυνατὸν κρείττονος. Ἡ βιβλιοθήκη, ἐν ἣ ὁ θησαυρὸς οὗτος ἀνευρέθη, εὐρεῖται ἐν τινι μοναστηρίῳ ἀνήκοντι τῷ πατριαρχεῖῳ Ἱεροσολύμων καὶ οὐδέποτε ἐκλείσθη τοῖς ἀναζητοῦσι χειρόγραφα λόγιοις. Ὅτι δὲ κωδῖξ τὸσῶ σπουδαῖος ἀνεκαλύφθη τόσον ἀργὰ ἐν τόσῳ συχναζομένῳ τόπῳ, ἀνεπτέρωσε διὰ μιᾶς τὴν ἐλπίδα μελλουσῶν ἀνακαλύψεων συγγραμμάτων τῆς ἀρχαίας ἐκκλησιαστικῆς φιλολογίας. Οἱ πεπαιδευμένοι ἀπεδέξαντο ἐπίσης μετ' εὐχαριστήσεως τὴν εἰδήσιν ὅτι ὁ Βρυένιος ἐσκόπει ἵνα ταχέως ἐκδῶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ κώδικος νέον κείμενον τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βαρνάβα καὶ τῶν ἐκτενεστέρων τοῦ Ἰγνατίου, τινὲς δὲ πιθανοὶ καὶ νὰ ἠέβρουν τί ἀρὰ γε ὑπεκρύπτετο ὑπὸ τὰς λέξεις «Διδαχὴ τῶν 12 ἀποστόλων», ἃς ὁ ἀνακαλύψας τὸν κώδικα παρέθηκεν ἐν τῷ πίνακι τῶν περιεχομένων αὐτοῦ. Ἄλλ' ἔτι ὀλιγωτέροι, ἐὰν ὑπάρχωσι τινες, περιέμενον τὸ ἤδη γνωστὸν ἀποτέλεσμα. Ὁ λόγιος ἐκδότης θὰ δυνήθῃ ἔτι, πεποιθήμεν, νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν πρόθεσιν αὐτοῦ ὅσον ἀποβλέπει εἰς τὰς ἐπιστολάς Βαρνάβα καὶ Ἰγνατίου ἀλλ' οὐδεὶς θὰ λυπηθῇ ὅτι ἀπέστη τοῦ ἔργου τούτου καὶ ἀφιέρωσεν ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ ἔτη² εἰς τὴν μετ' ἀξίας λόγου πολυμαθείας δημοσίευσιν ἔργου, ὅπερ ἀποδείκνυται μνημεῖον μοναδικῆς καὶ πολὺ ὑπερτέρας ἀξίας διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐκκλησίας ἐν ἐποχῇ σαφσκοτεινοτάτῃ τόσῳ καὶ μετὰ μεγαλειτέρας σπουδῆς ἐρευνημένη ἢ ἄλλη τις ἀπὸ τῆς πρώτης ἐποχῆς τῆς δημιουργίας.

Ὁ κωδῖξ, ἐν ᾧ ἡ Διδαχὴ εὐρίσκεται, περιγράφεται ὑπὸ τοῦ Βρυεννίου ὡς ἑξῆς...

Ἐν τῇ εἰσαγωγῇ αὐτοῦ ὁ ἐκδότης πραγματεύεται περὶ τῆς καθόλου σημασίας τῆς Διδαχῆς, περὶ τοῦ τίσιν ἐκδεδόται, τίσιν ἀντιτέτακται καὶ πότε ἐγράφη, περὶ τῆς ταυτότητος αὐτῆς πρὸς τὴν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων ἀναφερομένην «Διδαχὴν» περὶ τῶν ἐκπληκτικῶν μαντευμάτων τῆς νεωτέρας κριτικῆς, τῆς σχέσεως τῆς Διδαχῆς πρὸς τὰς ἀποστολικὰς Διατα-

1. Ἐρ' ὅσον ἡμεῖς γινώσκομεν ἡ εἰδήσις αὕτη δὲν ἔχεται ἀληθείας. Σ. Μ.

2. Ὁ ἐκδότης ἐξ ὧν διηγείται ἐν τοῖς προλεγομένοις αὐτοῦ σελ. 43¹ καὶ ἑξῆς μόλις τῷ 1879 φάνεται ὅτι προσέσχῃ τῇ Διδαχῇ. Σ. Μ.

γὰς» καὶ τὴν «Ἐπιτομὴν ἔρων τῶν ἁγίων ἀποστόλων» ὡς καὶ περὶ τοῦ κύρους αὐτῆς καὶ τῶν πηγῶν.

Ἄδυνατοῦμεν ἔνεκα τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου ν' ἀκολουθησωμεν τὸν πολυμαθῆ ὁδηγὸν ἡμῶν εἰς τὰ καθέκαστα τῆς πραγματείας ταύτης, θὰ προσπαθήσωμεν ὁμῶς νὰ δηλώσωμεν τὴν μέθοδον αὐτῆς καὶ τὰ σπουδαιότερα συμπεράσματα καὶ νὰ υποβάλωμεν ὑποθέσεις τινὰς δυναμένας ἴσως νὰ ὠφελήσωσιν ἐκείνους τῶν ἀναγνωστῶν ἡμῶν, οἵτινες δὲν εἶναι ἐντρίβεις περὶ τὰ τοιαῦτα.

Τὸ βιβλίον φέρει δύο τίτλους· ὁ πρῶτος φαίνεται ἐπιτομὴ τοῦ δευτέρου καὶ προεθῆκε ξένης χειρός· ἀλλὰ καὶ ὁ δεύτερος δὲν ἀναφέρεται εἰς ὁλόκληρον τὸ ἔργον, ἀλλὰ μόνον εἰς τὰ ἐξ πρῶτα κεφάλαια. Ὁ συγγραφεὺς δὲν σκοπεῖ νὰ παρουσιάσῃ τὸν Κύριον διδάσκοντα ἀπ' εὐθείας, διότι περὶ Αὐτοῦ γίνεται λόγος εἰς τρίτον πρόσωπον, ἀλλ' οὐδὲ τοὺς ἀποστόλους ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τοῦ βιβλίου εἰς φαίνεται ὁμιλῶν, ὡς ὄηλον γίνεταί ἐκ τῆς συχνῆ ἀπαντήσεως φράσεως «τέκνον μου» καὶ δὲν φαίνεται ἀξίως τις ἢ ὑπαινιγμὸς, ὅτι ὁ γράφων εἶνε εἰς τῶν ἀποστόλων. Οὐδὲν ὄνομα δίδεται οὔτε τοῦ γνησίου οὔτε τοῦ ὑποτιθεμένου συγγραφέως, καὶ ἡ Διδαχὴ ἴσταται κατὰ τοῦτο εἰς φανεράν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν «Ἐπιτομὴν» καὶ τὰς «Διαταγὰς», αἵτινες φιλοῦσιν εἰσάγειν τοὺς ἀποστόλους ὁμιλοῦντας αὐτοπροσώπως. Ἀναφέρει τὰς διδασκαλίας αὐτῆς εἰς τὸν Κύριον καὶ τοὺς ἀποστόλους Αὐτοῦ, ἀλλὰ μετὰ θαυμασίας ἀπλότητος ὅπως ξένης εἰς τὰ παραπλήσια συγγραμμάτα. Οὐκ ὀλίγα ὑπάρχουσι σημεῖα μαρτυροῦντα ὅτι ὁ συγγραφεὺς εἶνε χριστιανὸς ἐξ ἰουδαίων· ὅστις ὁμῶς καὶ ἂν ἦ οὗτος, εἶνε χριστιανὸς εὐσεβεῖα μὲν καὶ πολιτεία τῇ κατὰ Χριστὸν κεκοσμημένος, ἀπλοῦς δὲ καὶ ἰδιώτης τῷ λόγῳ, οὐκ εἰδὼς ἄλλα παρὰ τὰς Γραφὰς καὶ τὴν ἱεράν τῶν ἀποστόλων παράδοσιν, ἐξ ὧν ἀρούμενος, τὴν Διδαχὴν ταύτην κατέστρωσεν ἵνα εἰδέναι ἔχοιεν οἱ ἀπλοικώτεροι τίς ἢ τῶν ἁγίων ἀποστόλων διδαχὴ, φεύγειν δὲ τὰς διδαχὰς τῶν πεπλανημένων.

Ἡ Διδαχὴ ἐγράφη διὰ κατηγορούμενος—κυρίως ἐξ ἰουδαίων—οἵτινες ἔδει νὰ διδάσκωνται καὶ νὰ μαθάνωσιν τὰ ἐξ πρῶτα κεφάλαια πρὸ τοῦ βαπτίσματος, ἵνα γινώσκωσιν ἐπὶ τίνα βίον ἐκαλοῦντο καὶ ὅπως ὤφειλον ζῆν ὡς Χριστοῦ μαθηταὶ ἐν τῷ κόσμῳ³. Εἶνε δὲ ἰδιαζόντως ἀξιὸν παρατηρήσεως ὅτι ἡ Διδαχὴ δὲν ἀπευθύνεται τοῖς λειτουργοῖς καὶ ὑπηρεταῖς τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ ἀμέσως, ἀλλὰ μόνον πλάγιως καὶ χωρὶς νὰ φαίνεται ὅτι κατὰ τούτους.

Δὲν πρέπει τις νὰ ὑποθέσῃ ὅτι οὐδεμίαν ἔχει ἡ Διδαχὴ σχέσιν πρὸς τοὺς καιροὺς καθ' οὓς ἐγράφη. Τίσι λοιπὸν

πλάγαις καὶ πλάνοις ἀντιτέτακται αὕτη καὶ πότε ἐγράφη; Ὁ Βρυέννιος ἀπαντῶν εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο παρατίθησι μακρὸν χωρίον Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως (Στρωμ. III 4.) περὶ τινῶν ἀντινομικῶν καὶ ἄλλα ἐκ συγγραφέων τοῦ Β' αἰῶνος κατὰ τῶν Μοντανιστῶν, καὶ ἐν τέλει συμπεραίνει ὅτι οἱ ὑπαινιγμοὶ τῆς Διδαχῆς εἰς τοὺς ψευδοπροφήτας καὶ ἄλλους ἀπατεῶνας εἶνε ὑπὲρ τὸ θεὸν ἀόριστοι ὥστε δὲν ἀπαιτοῦσι μᾶλλον ἀνεπτυγμένους τάσεις ἐκείνων, ἀς ἀπαντῶμεν πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Μοντανισμού.

Διαφόρος ἢ οἱ καταγωνιστάμενοι τοὺς Ἀντιπάκτας καὶ Μοντανιστὰς, ὁ συγγραφεὺς τῆς Διδαχῆς δὲν μνημονεύει τῶν ὀνομάτων ἐκείνων, καθ' ὧν ἀντεπεξέρχεται, οὐδ' ἐριζεῖ πρὸς αὐτοὺς, ἀλλ' ἀρκεῖται ἐπιτιθεῖς ἐν ἀπλότητι πολλῇ τὴν διδαχὴν καὶ τὴν παράδοσιν τοῦ Κυρίου καὶ τῶν ἀποστόλων Αὐτοῦ. Ἐκ τῶν μαρτυριῶν τούτων ἐξάγει ὁ Βρυέννιος ὅτι ἡ Διδαχὴ ἐγράφη μεταξὺ τῶν 120—160 μ. Χ. «Ἄλλως δὲ, λέγει, καὶ λέξει καὶ φράσει καὶ διανοίᾳ τῇ τῶν ἀποστολικῶν πατέρων ἀπλότητι προσχωροῦσα φαίνεται μᾶλλον ἢ Διδαχῇ, καὶ οὐδὲν εὐρηταί ἐν αὐτῇ νεωτέραν τὴν αὐτῆς ἡλικίαν ἐπιμαρτυροῦν».

Μαρτυρίαί προάγονται κατόπιν ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων μνημονουμένη «Διδαχὴ». Ὁ Εὐσέβιος μνημονεύει μετὰ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βαρνάβα βιβλίον καλουμένον «Διδαχαὶ τῶν ἀποστόλων». Ὁ Ἀθανάσιος συγκρατῆριμῆ τοῖς βιβλίοις «τοῖς οὐ κανονικοῦμένοις μὲν, τετυπωμένοις δὲ παρὰ τῶν πατέρων ἀναγινώσκεσθαι τοῖς ἄρτι προσερχομένοις καὶ βουλομένοις κατὰ τὴν εὐσεβείαν λόγον» βιβλίον καλούμενον «Διδαχὴ τῶν ἀποστόλων». Ὁ δὲ Νικηφόρος ὁ Κωνσταντινουπόλεως οὐ μόνον τὸν αὐτὸν δίδωσι τίτλον ἀλλὰ καὶ τοὺς στίχους αὐτοῦ ἀριθμεῖ εἰς διακοσίους. Ἡ μετὰ χειρὸς Διδαχὴ ἀριθμεῖ στίχους 203 καὶ ἀνταποκρίνεται οὕτως ὡς πρὸς τὸν τίτλον, τὸν χαρακτῆρα καὶ τὸ μῆκος ταῖς ἀρχαίαις ταύταις μαρτυρίαῖς.

Ὁ Εὐσέβιος συγκατατάσσει αὐτὴν τοῖς νέθοις ὑποδηλοῖ ὅτι αὕτη ἐτιμᾶτο ὑπὸ τινῶν ὡς γνησία καὶ θεόπνευστος καὶ πράγματι οὕτως ἐξετιμῆθη ὑπὸ τοῦ πολυτίστορος καὶ φιλοπόνου Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως ἀναφέροντος αὐτὴν ὡς Γραφήν.

Ὁ Εὐσέβιος λέγει «Διδαχαί» καὶ ὁ Ἀθανάσιος «Διδαχὴ», ἀλλ' ἡ διαφορὰ δὲν ἔχει σημασίαν. Ὁ Ἐπιφάνιος ἀδιαφόρως χρῆται τῷ ἐνικῷ ἢ πληθυντικῷ ἀριθμῷ ὁμιλῶν περὶ τῶν «Διαταγῶν». Ὁ Βρυέννιος φρονεῖ ὅτι καὶ ὁ Ρουφίνος ἀναφέρεται εἰς τὴν Διδαχὴν ἐν τινὶ ῥήσει, ἧτις ἐσχάτως ἐξεληφθῆ εἰς τὴν «Ἐπιτομὴν» τὴν ἀναφορὰν ἔχουσα.

Ἐν τῷ πραγματεύεσθαι περὶ τῶν σχέσεων τῆς Διδαχῆς πρὸς τὰς «ἀποστολικὰς Διαταγὰς» ὁ Βρυέννιος ἐπάξιον ἀποτίνει φόρον εὐγνωμοσύνης πρὸς τὴν νεωτέραν κριτικὴν, ἧτις ἱκανὰ ἐμαντεύσατο ἐπιβεβαιούμενα ἤδη ὑπὸ τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ. Διέκρινεν αὕτη ἰδίᾳ ὅτι τὸ Ζ' τῶν Διαταγῶν βιβλίον ἦτο ἴδιον σύγγραμμα πρὶν ἢ συμμιγῆ τοῖς λοιποῖς· ὁ δὲ Βικέλλιος συνεπέρανεν ὅτι ὁ τοῦτο συμμι-

3. Κατὰ τὸν ἐκδότην ἡ Διδαχὴ ἐγράφη διὰ τοὺς χριστιανούς καθόλου καὶ ἰδίως διὰ τοὺς ἐξ Ἰουδαίων· τὰ δὲ ἐξ πρῶτα κεφάλαια αὐτῆς, πλήρη ἠθικῶν καὶ πρακτικῶν παραγγεμάτων χρησίμων εἰς πάντα χριστιανόν, ἔδει νὰ χρησιμεύωσιν εἰς τὴν κατηχητικὴν προπαιδείαν τῶν ἐξ ἑθνῶν ἰδίως εἰς Χριστὸν προσερχομένων. Βλ. προλεγ. Διδ. σελ. η' καὶ ζ' καὶ τὴν ἐν σελ. 3 ὑποσημείωσιν εἰς τὸ κείμεν. τῆς Διδ. Σ. Μ.

λήσας και ὁ συγγραφεὺς τῶν «Δύο ὁδῶν» ἦτοί τῆς «Ἐπιτομῆς» (νεωστὶ ἀνακαλυφθείσης καὶ ἐν πολλοῖς ὁμοίας πρὸς τὸ Ζ' βιβλίῳ τῶν Διαταγῶν), εἶχον ἀμφοτέροι ἐνώπιον αὐτῶν τρίτον τι ἔργον, ὅπερ ἐχρησίμευσεν αὐτοῖς ὡς πηγῇ, καὶ ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἐπαληθεύει ἤδη.

Στερούμεθα χώρου, δὲν εἶνε δὲ καὶ ἐπάναγκες ν' ἀκολουθήσωμεν τὸν Βρυέννιον ἐν τῇ συγκρίσει τῆς Διδαχῆς πρὸς τὸ Ζ' βιβλίον τῶν Διαταγῶν. Ἡ ἐργασία τοῦ Βρυεννίου εἶναι ἐντελῶς πλήρης. Εἶναι εὐκολώτατον νὰ ἴδῃ τις δι' ἐνὸς ἀκριβῶς βλέμματος πῶς ὁ τεχνίτης προέβη εἰς τὸ ἔργον του.

Ἐκ τοῦ σημείου τούτου ὁ Βρυέννιος μετακινεῖ εἰς συμπέρασμα ὅπερ ἀνατρέπει τὴν γενικῶς παραδεδεγμένην θεωρίαν περὶ τῆς σχέσεως τοῦ Ζ' τῶν Διαταγῶν βιβλίου πρὸς τὰ ἐξ προηγούμενα. Ὑπετίθετο ὅτι τὰ προηγούμενα ἦσαν ἐποχῆς ἀρχαιοτέρας ἢ τὸ Ζ', ὃν ἐπιτομὴ αὐτῶν. Ὁ Βρυέννιος ὑποστηρίζει βασιζόμενος ἐπὶ ἀκριβοῦς συγκρίσεως τῶν ἐξ πρώτων βιβλίων πρὸς τὸ Ζ' ὅτι τὸ ἐναντίον ἀληθεύει ἐνταῦθα. Ὁ ἐκδότης τῶν ἀποστολικῶν Διαταγῶν ἔγραψε πρῶτον τὸ Ζ' ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Διδαχῆς καὶ εἶτα συνέταξε, πλατύνας, τὰ πρῶτα ἐξ καὶ ἐπὶ τέλους προσέθηκε τὸ ὄγδον. Τὸ ὄλον προέρχεται ἐκ τῆς Διδαχῆς, ἣν ἀκολουθεῖ κατὰ πόδας πολλαχοῦ καὶ ἧτις εἶναι «τύπος καὶ ὑπογραμμὸς καὶ πρωτότυπον, ὡς εἶπεῖν, τῶν Διαταγῶν». Ἡ ἀπομίμησις ἐγένετο ἡρέμα καὶ εὐγλώττως, ἀλλὰ καὶ περιττῶς ἐν ἐπαναλήψεσιν ὀχληραῖς, ὃ καὶ αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς τῶν ἀποστολικῶν Διαταγῶν συνειδῶς, προβάλλει ὅτι ἐπανειλημμένη προτροπὴ δύναται νὰ δυσωπήσῃ τινὰς πρὸς ἐπιστροφήν. Ἡ πρὸς πλάτυνσιν ὕλη λαμβάνεται ἐκ τῶν Γραφῶν, ἐκ τῶν συγγραμμάτων τῶν ἀγ. πατέρων, καὶ ὡς ὁ Δρέυ φρονεῖ, ἐκ τινος ἀρχαίου λειτουργικοῦ βιβλίου μιᾶς τῶν κατὰ τὴν Ἀνατολὴν ἐκκλησιῶν. Ὡς πρὸς τὴν ἀρχαιότητα τὸ Ζ' καὶ τὸ Η' βιβλίον φαίνονται ἐξέχοντα, οὕτως ὥστε δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι τρεῖς ἦσαν οἱ συγγραφεῖς· πράγματι ὁμοῦς τὸ ὄλον κατεσκευάσθη, ὅπως νῦν σώζεται, ὡρ' ἐνὸς συγγραφέως, ὃν ὁ Βρυέννιος θεωρεῖ ἐξ Ἀνατολῆς, σύγχρονον τῆς ἀρίστεως τοῦ Ἀρείου μεταξὺ τῆς ὁποίας καὶ τῶν ὀρθοδόξων φαίνεται ὅτι μεσιτεύει, χρώμενος πανταχοῦ τῇ τῶν παλαιότερων συγγραφέων θεολογίᾳ περὶ τοῦ Υἱοῦ. Τούτου ἕνεκα ἡ ἀπόφανσις τῆς ἐν Τρούλλῳ 5' οἰκουμένης συνόδου φαίνεται δικαιότερα καὶ ἐπιρρώννυται ὑπὸ τῆς κρίσεως τοῦ πατριάρχου Φωτίου.

Ὁ Βρυέννιος φρονεῖ ὅτι ἡ γνώμη αὐτοῦ γενήσεται ἀποδεκτὴ γενικῶς ὑπὸ πάντων¹. Εἶναι βεβαίως αὕτη λαμπρὰ καὶ ἐντέλως ἐκτεθειτὰ γενικὴ θεωρία (generalization) καὶ θὰ ἐφελευκτῆ διὰ μιᾶς τὴν προσοχὴν ὄλων τῶν λογίων. Ἀλλὰ δυσκολίαι τινὲς παρουσιάζονται, ἄς, καθόσον παρατηρήσαμεν, δὲν λαμβάνει ὑπ' ὄψει. Ἐὰν αὗται εἶναι

ἀνυπέρβλητοι ἢ μὴ, τοῦτο δὲν δύναται ν' ἀποδειχθῇ δι' ἐρεῦνης δυνατῆς ἐν τόσῳ βραχεῖ χρόνῳ, καλ' ὅν ἡ Διδαχὴ εὔρηται μετὰ χειρᾶς ἡμῶν.

Θεωρήσας τὴν σχέσιν τῆς Διδαχῆς πρὸς τὴν Ἐπιτομὴν (ἣν θεωρεῖ συνταχθεῖσαν μετὰ τὰς Διαταγὰς παιδιᾶς χάριν), καὶ τὸ κύρος, ὃ ἀπέδωκεν τῇ Διδαχῇ διάφοροι τῶν ἀρχαίων ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, ὁμιλεῖ ὁ ἐκδότης ὑπὲρ τὸ δέον ἐπιτροχάδην περὶ τῶν πηγῶν αὐτῆς, ἰδίᾳ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βαρνάβα καὶ τοῦ Ποιμένου καὶ περαινέει ἐπάγων σύνοψιν τῶν περιεχομένων αὐτῆς.

Θαρροῦντες δυνάμεθα οὐ μόνον νὰ συγχαρῶμεν αὐτῷ διὰ τὴν τυχερὰν αὐτοῦ ἀνακάλυψιν, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ νὰ εὐχαριστήσωμεν αὐτῷ διὰ τοὺς κόπους, οὓς κατέβαλεν, ἵνα καταστήσῃ τὸ ἔργον ὠφέλιμον τοῖς ἄλλοις. Ἐξέδωκεν αὐτὸ μετὰ ἀκριβείας, τελειότητος καὶ σαφηνείας ἧτις ἐστὶν ἀξία τοῦ ὑψίστου σεβασμοῦ. Ἡ ὑπόθεσις ἦτο δύσκολος, ἀλλὰ κατίσχυσε ταύτης.

«Cui lecta potenter erit res,

Nec facundia deseret hunc, nec lucidus ordo».

Ἡμῖν ὑπολείπεται ἡδὴ ἀναλόγως τοῦ χώρου καὶ τοῦ ὑπὲρ τὸ δέον βραχεῶς χρόνου πρὸς ἐξέτασιν τόσῳ σπουδαίου ἔργου ν' ἀπαντήσωμεν κατὰ τὸ δυνατόν εἰς τινὰ ζητήματα προβαλλόμενα, καὶ νὰ δεῖξωμεν τὴν ἀξίαν τῆς μαρτυρίας τῆς Διδαχῆς ὡς πρὸς τινὰ ἄλλα.

1] Πότε λοιπὸν ἐγράφη ἡ Διδαχὴ; Δὲν ἔχομεν λόγον νὰ διαμφισβητήσωμεν τὴν ἐποχὴν, ἧτις ἐτάχθη αὐτῇ ὑπὸ τοῦ Βρυεννίου. Ὅλαι αἱ μαρτυρίαι, δὲν εἶναι δὲ αὗται ἐλαφραὶ, φέρουσιν εὐστόχως εἰς ἐποχὴν προγενεστέραν τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Μονστανισμοῦ καὶ τῶν μεγάλων ἀρχηγῶν τῶν Γνωστικῶν· ἀνῆκει εἰς τὴν φιλολογίαν τῆς ἀμείσως μετὰ τοὺς Ἀποστόλους ἐκκλησίας καὶ ἐγράφη εἰς τὴν μίαν ἐκ τῶν δύο πρώτων δεκαετηρίδων τοῦ Β αἰῶνος.

Ἡ σχέση τῆς Διδαχῆς πρὸς τὸν Ποιμένα τοῦ Ἐρμᾶ καὶ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βαρνάβα χρῆζει ἐρεῦνης προσηκτικωτέρας τῆς, ἣς ἔτυχε ἐν τῷ ἐπιθεωρουμένῳ βιβλίῳ. Ἐὰν, ὡς φαίνεται πιθανόν, μεταχειρίζεται ἡ Διδαχὴ τὸν Ποιμένα, τοῦτο συντελεῖ εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς γνώμης τοῦ Zahn, τοῦ Schaff καὶ ἄλλων, ἀναγόντων τὴν συγγραφὴν τοῦ Ποιμένου εἰς τὴν ἀποστολικὴν ἐποχὴν. Ἡ χρῆσις τῆς ἐν τῷ Βαρνάβῳ ἀπαντώσεως ὕλης εἶνε ἀντιρρόπος· περιορίζεται ὁμοῦς κυρίως εἰς ἐκεῖνα τὰ κεφάλαια, ἅτινα δὲν ὑπάρχουσιν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ λατινικῇ μεταφράσει καὶ σπουδαίως διαμφισβητεῖται ἡ γνησιότης αὐτῶν, καίτοι ἡ νεωτέρη κριτικὴ ἀρκούντως ἐπιτυχῆ παρέσχεν ὑπὲρ αὐτῆς ἀπολογίαν. Ἡ μεταξὺ τοῦ μέρους τούτου τῆς ἐπιστολῆς καὶ τῆς Διδαχῆς ὁμοιότης εἶναι ἀρκετὰ μεγάλη, ἐκτετατομένη οὐ μόνον εἰς πολλὰς λέξεις καὶ φράσεις, ἀλλὰ καὶ εἰς σειράς ὅλας προτάσεων. Ἡ κατάταξις ὁμοῦς τῶν παραγγελμάτων καὶ τῶν ἀπαγορεύσεων εἶνε κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνομοία καὶ ἰδίᾳ ἐπὶ τῇ ἐκθέσει τῆς «ὁδοῦ τῆς ζωῆς». Τοῦτο φανήσεται ἀμείσως ἐν τῷ ὅτι σθεν πίνακι, ὅστις παρέχει τὴν σειράν 39 παραλληλισμῶν ἐκ τῆς «ὁδοῦ τῆς ζωῆς», ὡς ἐκτίθενται εἰς ἀμφοτέρω τὰ βιβλία.

Ἡ τάξις ἐν τῷ Βαρνάβῳ εἶναι πολὺ ἀσφῆς καὶ συγκεχυμένη· ἐν τῇ Διδαχῇ ὁμοῦς φυσικῆ, λογικῆ καὶ εὐνόητος. Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑποθέσῃ τις ὅτι καὶ ἀπειροῦς τις συγγραφεὺς ἤθελε βίβει τὴν ἐξισίαν ἐν τῇ Διδαχῇ κατάταξιν εἰς τόσῳ ἀπελπιστικῆν ἀταξίαν ἐὰν εἶχε τὴν Διδα-

4. Τοῦτο λέγει ὁ ἡμέτερος ἱεράρχης μόνον ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν σχέσιν τῶν ἀποστολικῶν Διαταγῶν καὶ τῆς Ἐπιτομῆς πρὸς τὴν Διδαχὴν. Σ. Μ.

χην ἐνώπιόν του ἐν ᾧ συνέταπτεν. Εἶναι ὅμως δυνατόν νὰ ὑποθέτῃ τις ὅτι συγγραφεὺς καθαρῶς δεικνύει, ὀδηγούμενος ὑπὸ ὠρισμένου καὶ διδα-

Δ. Β. κτικοῦ σκοποῦ ἤδυνάτου νὰ κατατάξῃ ἐκ νέου τὴν ἐν τῷ Βαρ-
 1 1 νάβη συγκεκριμένως δεδομένην ὕλην. Καὶ ὅμως ἀποπειρώ-
 2 16 μενοι νὰ πραγματοποιήσωμεν τοῦτο καὶ φανταζόμενοι τὸν
 3 32 συγγραφεὺς τῆς Διδαχῆς μεταχειριζόμενον τὴν μέθοδον ταύ-
 4 9 τὴν, ἀπαντῶμεν δυσκολίαν. Ἡ μέθοδος φαίνεται ὑπὲρ τὸ
 5 8 ὅσον μηχανικῆ, ὥστε δὲν δύναται νὰ συμβιβασθῇ πρὸς τὸ
 6 10 πρόσφατον, τὸ φυσικόν, τὸ βίον, τὸ ἤθεμον, ὅπερ φαίνεται ἐν
 7 18 τῷ ἀποτελέσματι. Οἱ κριτικοὶ περαιτέρω, περιήλθον εἰς ἀλη-
 8 20 χνίαν ἐν τῷ ὑποστηρίζειν τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἐπιστολῆς τοῦ
 9 24 Βαρνάβη διὰ τῶν ἰδιωματικῶν λέξεων καὶ φράσεων τῶν κεφα-
 10 23 λαίων ἐκείνων, ὧν τὰ περιεχόμενα ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τινὰ μέ-
 11 6 ρη τῆς Διδαχῆς, καὶ εὗρον ὑποστηρίζειν ἐν τῇ χρῆσει κεφα-
 12 17 λαίων τινὲς τῆς ἐπιστολῆς μὴ ἀντιστοιχοῦντος μὲν τόσον
 13 12 πρὸς τὰ τελευταῖα κεφάλαια αὐτῆς, στενωδῶς ὅμως σχετιζο-
 14 13 μένου πρὸς αὐτὰ. Ὅλα τὰ φαινόμενα ἐξηγουῦνται διὰ τῆς
 15 5 ὑποθέσεως ὅτι ἀμφότεροι οἱ συγγραφεῖς (ὁ Βαρνάβης καὶ ὁ
 16 7 διδασκαλὸς) ἐγραψάν πλησίον ἀλλήλων καὶ ἐχρήσαντο τῷ
 17 21 αὐτῷ ὕλικῳ, ὅπερ ἐλάμβανεν μορφήν ἐν τῷ ὁμηρικῶς ἀνα-
 18 22 πτυσσομένῳ κατηχητικῷ καὶ ἀποστολικῷ (missionary)
 19 28 τῆς ἐκκλησίας ἔργῳ, ἕκαστος κατατάσσων καὶ πλατύνων αὐ-
 20 29 τὸ ἀναλόγιον τοῦ σκοποῦ καὶ τῆς ἰκανότητός του. Τὰ περὶ
 21 36 τῶν «δύο ὁδῶν» εἰς οὐδέτερον αὐτῶν ἐπέχουσι θέσιν πρωτο-
 22 37 τύπου. Ἡ περὶ τῶν δύο ὁδῶν διδασκαλία ἀναμιμνήσκει ἡμῖν
 23 35 τὰ περὶ τοῦ Προδίκου ἐν τοῖς Ἀπομνημονεύμασι τοῦ Ξενο-
 24 11 φῶντος καὶ ἄλλα τινὰ γνωστὰ χωρία ἐν τῷ νόμῳ, τοῖς προ-
 25 15 φηταῖς καὶ τῷ κατὰ Ματθαίου εὐαγγελίῳ (Ἱερ. 21, 8. Δευτ.
 26 27 30, 15—15 Ψαλμ. 1, 6. Ματθ. 7, 13. 14. 2. Πέτρ. 2,
 27 30 15). Καὶ ὁ Βρυένιος ἀναφέρει: εἰς ὁμοίαν ἀναπαράστα-
 28 31 σεις, ἐν τῷ Βαρύλῳ, τῷ Ποιμένῳ, τοῖς Κλημεντίσι καὶ ταῖς
 29 33 διηγήσεσι τῶν δώδεκα πατριάρχων. Φαίνεται ὡς μία ἰδέα
 30 26 λείαν κατὰλληλος πρὸς διδασκαλικούς σκοπούς πρῶτως ἤδη συλλέξα-
 31 19 σα περὶ ἐκείνην κατὰλληλα ὕλικα, ἅτινα ἄλλοι ἐπεξεργάζοντο ἐπὶ
 32 25 τῇ βάσει τοῦ Δεκαλόγου, ἐπικρατοῦντος ἐν αὐτοῖς τοῦ χριστιανικοῦ
 33 24 πνεύματος διὰ τῆς ἐλευθέρως χρήσεως τῆς ἐπὶ τοῦ ἔθνους διδαχῆς καὶ
 34 3 ἄλλων ἐν εἶδει παραγγελμάτων, διδασκαλιῶν προφορικῶν τε καὶ γρα-
 35 2 πτω. Ὁ ἀριθμὸς τῶν συμφωνιῶν μεταξύ τοῦ Βαρνάβη καὶ τῆς Διδα-
 36 4 χῆς εἶναι μέγας καὶ φαίνεται ὅτι ἡ τελευταία παρέλαβεν ἐκ τοῦ πρώτου
 37 34 ἄλλ' ἀμφιβόλον ἐν ἡ ἐξάρτησις εἶναι τόσῳ καθαρὰ καὶ ἀπλή, ὡς
 38 38 ἔνοεσται ἐκ πρώτης ὄψεως. Ὅπως δὲποτε ἡ Διδαχὴ θὰ ἐγράφῃ ταχέως
 39 39 μετὰ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Βαρνάβη.⁵ Ἐν αὐτῇ ἐγράφῃ λήγοντος τοῦ Α'
 εἰδόντος, ἡ Διδαχὴ δὲν πρέπει νὰ ταχθῇ μετὰ τὰς πρώτας δεκάδας τοῦ Β'. Ἐν τῷ Βαρνάβη γίνεται χρῆσις τοῦ κατὰ Ματθαίου εὐαγγελίου.

2] Ἡ ἀρχαιότης τοῦ μνημείου τούτου ἀποδίδει ἰδιαιτέ-
 ραν ἀξίαν εἰς τὴν ἐν αὐτῷ χρῆσιν τῆς Γραφῆς, ἥτις συμ-
 ρωνεῖ τελείως τῇ ὑπὸ τῶν ἀποστολικῶν πατέρων, ὡς οἴ-
 λασιν οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα ἐντριβεῖς. Τὸ εὐαγγέλιον ἀναφέ-

5. Ἡ μεταξύ τοῦ Βαρνάβη καὶ τῆς Διδαχῆς ἐν τοῖς ἐξ πρώτοις κεφ-
 παρατηρούμενη μεγάλη ὁμοιότης καὶ ἐν τοῖς πλείστοις ταύτοτης τῆς
 ἔξεως καὶ φράσεως καὶ μετ' ὅσα λέγει ὁ σοφὸς Σιμόνης δὲν ἐξηγεῖται
 ἄλλως καθ' ἡμῶς εἰμὴ διὰ τῆς παρεδόχης ὅτι ἡ Διδαχὴ εἶχε πρό-
 φητικῶν τὸν Βαρνάβη. Τοῦτο μόνον δύναται τις ἴσως νὰ προσέβῃ ὅτι
 ἐν τῇ ἐκθέσει αὐτῆς ἡ Διδαχὴ ἐκτὸς τοῦ Βαρνάβη ἔλαβε καὶ ὅσων ἄλ-
 λων ὕλην εἶχε συλλέξῃ περὶ ἐκείνην ἢ περὶ τῶν δύο ὁδῶν τόσον κοινῇ
 μηχανοῦσα τότε διδασκαλία.

ρεται εἰς ἐνικὸν ἀριθμὸν καὶ περιβάλλεται διὰ θεοῦ κύρους.
 Ἐκ τῶν εὐαγγελίων χρῆσις γίνεται ἐλευθέρως τοῦ εὐαγ-
 γελίου τοῦ Ματθαίου καὶ τοῦ Λουκᾶ. Τὸ δ' κεφάλαιον
 τῆς Διδαχῆς ὑποδεικνύει σχέσιν καὶ πρὸς τὰς Πράξεις
 1, 32· αἱ δὲ εὐχαὶ τῆς εὐχαριστίας ἐν τῇ χρῆσει τῆς λέ-
 ξεως πατρὸς (δοῦλος), ἀποδιδόμενης τῷ Δαβὶδ καὶ τῷ Ἰη-
 σοῦ, ἀναμιμνήσκουσιν ἡμᾶς τὴν ὁμοίαν χρῆσιν ἐν ταῖς
 Πράξεσι 4, 24—30 καὶ ἐν τῇ προφητείᾳ τοῦ Ζαχαρίου.
 Ἐν ἀρχῇ τοῦ γ' κεφαλαίου ἀπαντᾷ μία λίαν ἐνδιαφέρουσα
 ὁμοιότης πρὸς τὰ τῆς Α' Θεσσαλ. 5, 22: «φευγε ἀπὸ
 παντὸς πονηροῦ καὶ ἀπὸ παντὸς ὁμοίου αὐτοῦ», καὶ ἕτερα
 ἰδιαζόντως σπουδαία πρὸς τὰ τῆς πρὸς Ἑφεσ. 6, 5, 9, ἐν
 τῷ δ' κεφαλαίῳ. Τὸ ἐν τῇ Α' Πέτρ. 2, 11 καὶ Τίτ. 2, 12
 δύναται ἴσως νὰ συνταυτισθῇ τῷ ἐν τῷ α' κεφαλαίῳ πα-
 ραγγέλματι: «Ἀπέχου τῶν σαρκικῶν καὶ κοσμικῶν ἐπι-
 θυμιῶν». Ἡ αὐτὴ ποικιλία ἀπαντᾷ ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν
 τῆς Γραφῆς, καὶ ἡ αὐτὴ ἐπομένως ἀβεβαιότης ὡς πρὸς τὴν
 καθ' αὐτὸ πηγὴν, καὶ ἐν τῇ φιλολογίᾳ τῆς ἀρχαίας περιό-
 δου, καθ' ἣν, πιστεύομεν, ἐγράφῃ καὶ ἡ Διδαχὴ.

Ὁ χῶρος δὲν ἐπιτρέπει ἡμῖν νὰ παρατηρήσωμεν τι
 περὶ τῆς ἐν αὐτῇ χρήσεως τῆς Παλαιᾶς διαθήκης καὶ τῶν
 Ἀποκρύφων αὐτῆς. Ρῆσις τις ἀναφέρεται προφανῶς μετὰ
 σεβασμοῦ ἀρμόζοντος εἰς βιβλίον θεωρούμενον ὡς ἱερόν,
 ἀλλ' αὐτὴ εἰς οὐδὲν εὑρηται βιβλίον τῆς Γραφῆς ἢ ἄλλο
 γνωστόν. Καὶ ἐν τούτῳ ἐπίσης ἀναμιμνησόμεθα τῶν
 ἀρχαίων χριστιανῶν συγγραφεῶν.

3] Καθολικὸν κύρος καὶ ἀξία τῆς Διδαχῆς: Ἡ Διδαχὴ
 δὲν ἔχει γραφικὸν κύρος ἐν τῇ κυρίᾳ σημασίᾳ τῆς λέξεως.
 Ὁ Κλήμης ἀναφέρει αὐτὴν ὡς «Γραφήν»· ἀλλὰ τοῦτο
 δὲν ἔχει πολλὴν σημασίαν καθ' ὅσον μάλιστα εἶναι ἀτο-
 μικὴ γνώμη. Ὁ Ἀθανάσιος σαφῶς διακρίνει αὐτὴν τῶν
 κανονικῶν βιβλίων, καὶ δὲν ὑπάρχει μαρτυρία ὅτι ἐξετι-
 μήθη ποτὲ ὑπὸ τινος Ἐκκλησίας ἢ ἐν τινι τόπῳ ὡς κα-
 τ' εὐθεῖαν ἀποστολικῆς καταγωγῆς. Δι' ἡμᾶς δὲν ἔχει ἄλλο
 κύρος, εἰμὴ ὡς μαρτυρία· καὶ κατὰ τοῦτο ἔχει ἀνεκτί-
 μητον ἀξίαν. Ἀλλὰ μία δικαία ἐκτίμησις τῆς ἀξίας αὐ-
 τῆς ἀπαιτεῖ ἵνα ἡ μαρτυρία αὐτῆς σταθμισθῇ μετὰ προσο-
 χῆς. Δυνάμεθα νὰ μὴ ἀποδεχθῶμεν μίαν τοπικὴν συνή-
 θειαν, ὅσον δὲποτε ἀρχαίαν, ὡς ἐξ ἀνάγκης ἀποστολικὴν
 παράδοσιν, οὐδὲ ἰδικίτερον τινα βαθμὸν γνώσεως ὡς
 πλήρη παράστασιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς διδασκαλίας, ὡς
 οὐδ' ἐπίσης ἀπλοῦν τι μνημεῖον, ὅσον καὶ ἂν μεγάλως
 ἐκτιμᾶται, ὡς ἀρκούντως ἐκτιθὲν τὴν καθολικὴν πίστιν.
 Ἡ Διδαχὴ οὖσα ἀνεκτίμητος διὰ τινὰ ζητήματα, εἶναι
 ἱστορικῶς ἀσήμαντος δι' ἄλλα· μεγάλη δὲ διακριτικὴ καὶ
 νοητικὴ δύναμις ἀπαιτεῖται νὰ συμπεράνη τις ἐξ ἐκείνων
 περὶ ὧν αὐτὴ σιγᾷ.

4] Δογματικῶς ἡ Διδαχὴ δὲν ἐβιωνίζει· Καὶ ὅμως ἡ
 χριστολογία αὐτῆς συγκριτικῶς δὲν εἶναι ἀνεπτυγμένη.
 Ἐπειδὴ ἐγράφῃ ὡς πρακτικὸς κανὼν διὰ τοὺς κατηγου-
 μένους(;) οὐδὲ ὅπως εἶδει ν' ἀναμεινόμεν εἶδος τι ἐκθέσεως
 τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Πρέπει δὲ πολὺ νὰ προσέξω-
 μεν εἰς τὸ γεγονός ὅτι ἀναφέρεται μετ' ἀκριβολογίας εἰς

δὲ 1052 ἔτασεν ἐπόπτην καὶ κουράτορα, ὡς εἶπεν, τῆς ἐν Ἄθῃ Ἱ. Μονῆς Λαύρας «πραϊπόσιτον ἐπὶ τοῦ κοιτῶνος καὶ ἐπὶ τοῦ κανικλείου». Κωνσταντῖνος ὁ Δούκας ἔδωκε δείγματα τῆς πρὸς τὴν μονὴν τῆς Λαύρας εὐλαβείας αὐτοῦ, ἐκδοὺς ἐπ' αὐτῇ χρυσόβουλλον· Ῥωμανὸς ὁ Διογένης ἀπέλυσε σιγίλλιον ὑπὲρ τῆς μονῆς τοῦ Καρακάλλου ἐν ἀγίῳ Ὁρει. Νικηφόρου τοῦ Βοτανειάτου σώζεται χρυσόβουλλον ὑπὲρ τῆς ἐν Ἄθωνι Λαύρας, Ἀλεξίου δὲ τοῦ Κομνηνοῦ γνωστά εἰσι τὰ ὑπὲρ τῆς μονῆς τοῦ Θεολόγου ἐν Πάτμῳ καὶ γνωσθήσονται προσέχως τὰ περὶ ἀγίου Ὁρους⁹.

Τῆν ἔκδοσιν καὶ τούτων καὶ ἐτέρων χρυσόβουλων καὶ πιττακίων καὶ σιγίλλων προανήγγειλα πρὸ τριετίας¹⁰.

ΜΑΝΟΥΗΛ Γ ΓΕΔΕΩΝ

Α.

**Ἐπικυρωτικὸν χρυσόβουλλον τοῦ ἀοιδέμου
ἐκείνου βασιλέως κυροῦ Κωνσταντίνου
τοῦ Μονομάχου**

περὶ τῆς ἐξουσιαίας τοῦ κτήματος τῶν Καλοθηκίων.

Οὐδὲν οὕτως εὐφραίνειν οἶδε τὸν δωρούμενον, καὶ προθυμότερον ἀπεργάζεσθαι εἰς τὸ τὰς δωρεάς φιλοτιμότερον ἐραπλοῦν, ὡς ἡ τῶν λαμβανόντων ἀρίστη καὶ Θεῶ φίλη ἐν πράγμασιν αὐτοῖς οἰκειότης· εὐφράνηται τοιγαροῦν καὶ ἡ βασιλεία ἡμῶν, ἐπὶ τῇ εἰς τὴν μονὴν τῆς Θεομήτορος καταβολῇ καὶ ὁσοῖε τοῦ Ἰουστίου, ἡ κατὰ μὲν τὴν Χίον διάκειται, Νέαν δὲ τὴν κλήσιν ἔλαγεν, ὅτι περ οἱ τὰ ταύτης λαχόντες οἰκονομεῖν εὐλαβεῖς μονασταί, οὐ συμπνιγῆναι τὸν σπόρον τῆς εὐποιίας εἴασαν, ἀλλὰ διὰ τῆς αὐτῶν ἐμμελοῦς τε καὶ θεοφιλοῦς πράξεως, κομῶντα τὸν ἄσταχυν ταύτης ἀναδεδώκασι, καὶ καλαῖς ἀποθήκαις αὐθις καὶ ἀσύλοις ἐναποθέμενοι ταύτην ταῖς ἑαυτῶν εὐσυνειδήτοις ψυχαῖς, τὸ Καλοθηκία, οὕτω πως ἐθάδι γλώττη λεγόμενα, ἀπὸ τῶν τοῦ Κατακαλῶν ἐκείνου υἱῶν ἐξωνήσαντο ἐπὶ καταβολῇ λιτρῶν ἐξήκοντα, μετὰ πάντων τῶν ἀγριδιῶν αὐτῶν, καὶ τῆς ὑπ' αὐτὰ περιοχῆς τε καὶ διακράτησεως, καὶ τοῦ ὀθενδήποτε τούτοις ἀνήκοντος δικαίου καὶ προνομίου.

Ποθοῦσα δὲ καὶ ὀλοφύχως γλιχομένη ἡ βασιλεία ἡμῶν τῷ παντὶ χρόνῳ συμπαρακτείνεσθαι τὸ ἀγαθὸν, καὶ μηδέποτε λῆξιν λαβεῖν, ἀλλ' ἀναθάλλειν αἰεὶ, ἐπικυροῖ μὲν διὰ τοῦ παρόντος εὐτεβοῦς χρυσόβουλλον σιγίλλιον τὴν καλῶς ἐκτεθεῖσαν πρᾶσιν, ἵνα μήπου τις βάσκανος ψυχῇ καὶ ἀφιλόκαλος, τῷ καθαρῷ τούτῳ τῆς κατὰ Θεὸν πράξεως σίτῳ, πονηρὸν ἐγκαταμίξῃ ζιζάνιον, καὶ πρὸς πικρασμὸν συνελάσῃ τὴν ἀπὸ τούτου ζωογονουμένην ἱερὰν

τοῦ Κυρίου πόμην. Ἀκυροῖ δὲ καὶ πᾶσαν δικαιολογίαν ἢ βασιλεία μου, τῶν ἴσως ἀντιπεβέχασθαι πειραθησομένων, καὶ ἡ ἀπὸ προτιμήσεως, ἢ ἄλλως πως ἀνακαλέσασθαι τὴν τῶν εἰρημένων κτημάτων δεσποτείαν, καὶ προσημηθησομένων· καὶ πρὸς τούτοις δωρεῖται καθαρῶς τε καὶ ἰθαρώς καὶ τὸ ὅλον κλάσμα τῶν Καλοθηκίων, τὰ τριακονταεπτὰ τρίτου νομίσματα, πρὸς σώματος λόγον, ὥστε τοῦ λοιποῦ ἀνθρώπου μένειν τοῦτο, καὶ τὴν τούτου [κτησιν] ἀναφαίρετον παρὰ τῇ Μονῇ εἶναι, μήτε εἰς διάπτωσιν ἀποπίπτουσαν, ἢ λιβελλικῶς διαπωλουμένην, ἢ ἄλλως πως ἐγειρομένην· καὶ θεσπίζει κατὰ τελείαν εἰσοσίαν, καὶ ἀναφαίρετον δεσποτείαν ἔχειν τὴν εἰρημένην Μονὴν τῆς ὑπερχείας Θεοτόκου τῆς Νέας τὰ τοιαῦτα κτήματα τῶν Καλοθηκίων, μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὰ ἀγριδιῶν καὶ τοῦ κλάσματος, καὶ τοῦ χωρίου Εὐχείας· ὅπερ ὡς ἀγρὸς μὲν τῶν εἰρημένων κτημάτων πρὸς τοὺς μοναστάς συνδιεπόθη, εὐρέθη δὲ ἰδιόστατον χωρίον, καὶ ἴδιον ἔχον ἰσοκώδικον, καὶ δυσὶ σκερέταις κατμεριζόμενον, τῷ τε τοῦ Γενικοῦ, καὶ τῷ τῶν Μαγγάνων· τὸ γὰρ αὐτοῦ δημόσιον συμπαθηθῆν, πρὸς τὸ Κουρατωρεῖον ἀπέβλεψεν· αὐθις δὲ ἐπορθωθῆν, τοῖς τοῦ Γενικοῦ ἐνεγράφῃ κιώδησι· καὶ τὸ τε πάκτον καὶ τὸ δημόσιον ἀνεξάλειπτα παρ' ἀμφοτέροις ἦν· οὐκ ἐπὶ ἄλλοις καὶ ἄλλοις τοπίοις, ἀλλ' ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς· ὅτι περ οὐ μέρος τοῦ δημοσίου ἐπορθωθῆν εὐρέθη, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ὅλον αὐτοῦ δημόσιον, δηλονότι τὰ ἐπτά ἡμισυ νομίσματα ἐξκουσείας δὲ πάσης καθαρῶς ἀπολαύειν τὴν εἰρημένην Μονὴν καὶ τὰ ταύτης πάντα βούλεται ἡ βασιλεία μου, καὶ οὐ μόνον ἃ νῦν ἐστὶν ὑπ' αὐτὴν ἐξκουσσεύεσθαι, ἀλλὰ καὶ τὰ μετὰ τοῦτο αὐθις ἐπικτηθησόμενα πάντα, καὶ ὡς περ ἀθάνατον εἶναι τὸ καλὸν, καὶ τῷ παντὶ αἰῶνι συμπαρακτείνεσθαι, καὶ μήτε κανισκίῳ τοῦ κριτοῦ, ἢ τοῦ στρατηγοῦ, ἢ τῶν ἀπαιτητῶν, ἢ ἐτέρου τοῦ οἰουδήτινος βρεῖσθαι. Ἐκκόπτει γὰρ καὶ τὴν τοῦ μονοπροσώπου ὁσίν, ὅπερ ποτὲ ἀπὸ τῶν Καλοθηκίων ἐδίδοτο· καὶ ἀπλῶς εἶπεν πᾶν εἶδος ἐπηρείας ἀπέργει ἡ βασιλεία μου, νῦν τε τῷ βίῳ ἐμπολιτευόμενον, καὶ αὐθις ἐσόμενον, καὶ τῷ καθολικῷ τῆς ἐξκουσείας ὀνόματι πᾶσαν ἐπικράτειαν συλλαμβάνει· ἐξκουσσεύεσθαι δὲ καὶ τοὺς νῦν ἐν αὐτοῖς προσκαθημένους παροίκους, καὶ εἰς μηδὲν πλέον ἀπαιτεῖσθαι ὧν ἀπὸ παλαιοῦ παρεῖχον· ἀλλ' ἀνεπηρεάστους τοῦ λοιποῦ καὶ τούτους διαμένειν μηδεμίαν αὐξήσιν δεχομένους, ἢ παρὰ ἀναγραφῆς, ἢ ἐτέρου οἰουδήτινος· ἀλλ' ἐφ' ὃς νῦν εἰσὶ σχήματος, καὶ εἰς τὸ αἰεὶ διαμένοντα. Προσδωρούμεθα δὲ ταύτη καὶ ἐξκουσσεῖαν τελῶν ἐτέρων παροίκων κδ'. Ἀτελεῖς δὲ φημὲν τοὺς μήτε γῆν ἰδίαν ἔχοντας, μήτε δημόσιον, μήτε στρατείαν, ἢ ὁρόμῳ κατεληγμένους, ἢ ἐτέρῳ δημοσιακῷ λειτουργήματι βεβαρημένους, καὶ ἐξκουσσεύεσθαι καὶ τούτους διοριζόμεθα, ὡς περ δὴ καὶ τὴν δηλωθεῖσαν Μονὴν, καὶ τὰ ὑπ' αὐτὴν ἀπὸ τε συνωνῆς καπνικοῦ, προσοδίου, ἀερικοῦ, οἰκοδομίου, κωμοδρομικοῦ, πάκτου, κογχύλης, στρατείας, καστρακισίας, ἐνοχῆς τοῦ ὁρόμου, ἐκβολῆς κονταράτων, τοξοτῶν, ταγῆς πεζῶν, ἐξοπλίσεως νέων, ἢ ἐτέρων στρα-

9. βλ. τὴς χρονολογίας παρὰ Muralt: Essai de Chronographie Byzantine 1057—1453· τόμ. Α', ἐν Πετροῦπόλει, 1871 καὶ Langlois: Mont Athos· 1867 ἀπὸ σελ. 31 καὶ ἐξῆς.

10. ἐν ἁ Ἀνατολ. Ἀστέρει τῆς 6 μιλίου, 1881, «Θρησκευτ. Φωνῆ» Ἀθῶνων κλπ.

τιωτών ταξιαρχών, ματ'ουκατιών, ὀδοστρωσίας, γεφυρώσεως, μιτάτων, ἀπλήκτων, ἐπιθέσεως μονοπροσώπων, ἀγορᾶς μουλαρίων, μεσομουλαρίων, βορδωνίων, μεσοβορδωνίων, ἴππων, περιππίων, ὀνοκληλωνίων, ὀνοθηλειών, φορβάδων, βοῶν ἐργατικῶν καὶ ἀγελαίων, χοίρων, αἰγῶν, προβάτων, ἐξωνήσεως οἴνου, σίτου, κριθῆς, βρόμου, καὶ παντοίων σπεριμάτων· ἐκβολῆς γεννημάτων, καὶ μετακομιδῆς· ἀπαιτήσεως χορτασμάτων, παροχῆς χρειῶν, κανισκίου, καθίσματος κριτῶν καὶ ἀπαιτητῶν μιτάτων Ἰῶς· κοπῆς καὶ καταβιβατμοῦ ξύλων, σανίδος· κτίσεως χελωνῶν, ἀγκυρίων, ζορμώνων πολεμικῶν, καὶ λοιπῆς ἀπάσης ἐπηρείας καὶ ἀγγχερίας τοῦ Δημοσίου.

Διὸ παρεγγυώμεθα, καὶ πάντας ἀσφαλιζόμεθα, ἀπό τε τῶν κατὰ καιροὺς σακελλαρίων, γενικῶν, καὶ στρατιωτικῶν λογοθητῶν, τῶν ἐπὶ τῆς ἡμετέρας σακέλλης τοῦ Βεστιάριου, οἰκονόμων τῶν εὐαγῶν οἴκων, τῶν ἐπὶ τῶν οἰκειακῶν, καὶ τῶν ἐφόρων τῶν βασιλικῶν κουρτωρειῶν, γηροτρόφων, εἰδικῶν, τῶν ἐπὶ τοῦ θεοῦ ἡμῶν ταμείου τοῦ φύλακος· κουρτωρίων τοῦ οἴκου τῶν Ἐλευθερίου, καὶ τῶν Μαγγάνων· οἰκιστικῶν, καὶ τῶν ὑπ' αὐτοὺς πρωτονοταρίων, χαρτουλαρίων, καὶ βασιλικῶν νοταρίων· ἐτι δὲ δομestikῶν τῶν σχολῶν, δουλῶν, κατεπάνω στρατηγῶν καὶ τῶν ἀντιπροσωποῦντων αὐτοῖς· ταξιαρχῶν, τουρμαχῶν, μεραρχῶν, χαρτουλαρίων, τοῦ τε δρόμου, καὶ τοῦ θεματός· κομητῶν τῆς κόρτης, δομestikῶν τῶν θεμάτων· δρουγγαροκομητῶν, πρωτοκεντάρχων, προελευσιμαίων, καὶ λοιπῶν ταγματικῶν καὶ θεματικῶν ἀρχόντων· πρὸς τούτοις κριτῶν, ἐποπτῶν, στρατευτῶν βασιλικῶν, τῶν εἰς τινὰς τοῦ Δημοσίου δουλείας ἀποστελλομένων· πρωτονοταρίων, νοταρίων, συνωναρίων, ὠρειαρίων, τοποτηρητῶν, παραφυλάκων, καὶ πικτῶν ἐτέρου δουλείαν τοῦ κοινοῦ μεταχειριζομένου, τοῦ μηδένα τῶν ἀπάντων ἐν οἰωδῆποτε χρόνῳ, καλ' οἰονδῆτινα χρόνον, ἐπ' ἀδείας ἔχειν μερικῶς ἢ καθόλου διακριθεῖν τοῖς μοναχοῖς, περὶ τῆς δεσποτείας τῶν εἰρημένων κτημάτων, ἢ τοῦ κλάσματος, ἢ περὶ τοῦ χωρίου Εὐχέσις, ἢ τοῦ πάκτου τούτου· ἐξέκοψε γὰρ τέλεον τὸ πάκτον ἢ βασιλεία μου, καὶ μόνον τὸ δημόσιον αὐτοῦ ἐτύπωσε τὴν μονὴν τοῖς κατὰ καιροὺς διοικηταῖς καταβάλλεσθαι· ἀλλὰ μηδὲ τὴν τοῦ μονοπροσώπου ὁδὸν πειραῖσθαι αὐθις ἀνακαινίζει τὴν παρὰ τῆς βασιλείας μου τέλεον ἀπορριζοτομηθεῖσαν, ἢ αὐξήσιν ἐπάγειν τοῖς παλαιοῖς παροίκους, ἢ ἐπήρειαν τὴν οἰανοῦν αὐτοῖς τε καὶ τοῖς παρὰ τῆς βασιλείας μου δοθεῖσιν εἰκοσι καὶ τέσσαρσιν, ἢ ἔλωσ ψιλὴν κίνησιν περὶ οἰατῆτινος ὑποθέσεως προτάγειν τοῖς μονασταῖς, ἐξ οἰουδῆτινος τρόπου· ἢ ἔλωσ λέγειν ὡς τότε μὲν ἐξεφωνήθη τῷ παρόντι χρυσοβούλλῳ, τότε δὲ περιελείφθη, ἢ παρερμηνεύειν τὴν ἐγκειμένην τούτῳ δύναμιν, ἀλλὰ πρὸς τὸν σκοπὸν ἀποβλέπειν τῆς βασιλείας μου· ἦτις βούλεται ἐν πᾶσι καὶ διὰ πάντων τὸ ἀπαρεγγεῖρητόν τε καὶ ἀνεπηρέαττον ἔχειν ταύτην τε τὴν Μονὴν, καὶ τὰ ὑπ' αὐτὴν πάντα ὄντα τε καὶ ἐσόμενα, καὶ τοὺς ἐν αὐτοῖς προσκληθέντους παλαιούς παροίκους, καὶ τοὺς κατὰ προσθήκην δοθέντας

παρὰ τῆς βασιλείας μου εἰκοσι καὶ τέσσαρας· φιλικῶς δὲ καὶ τοῖς μεθ' ἡμᾶς τὰ σκηπτρα τῆς βασιλείας διαδεξομένοις ἐπισκῆπτομεν, μηδὲν ἀναλῦσαι τῶν εἰρημένων, ἢ τῶν τούτων εἰς ζήτησιν ἐνεγκεῖν, εἴπερ μὴ βούλοιντο καλ' ἐαυτῶν ὑπόδειγμα κακῶν εἶναι, καὶ Θεῷ μὲν φανερῶς προσηγοῦσαι, ἔπειτα δὲ καὶ τάξιν ἄπασαν συγγεῖν, καὶ φαῦλον ἀρχέτυπον καὶ τοῖς μετὰ τοῦτο γενέσθαι. Ὡς βεβαίου τοῖνον καὶ ἀσφαλοῦς τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου τυγχάνοντος, γεγενημένου κατὰ τὸν Ἰαννουάριον μῆνα τῆς δωδεκάτης Ἰνδικτιῶνος, ἐν ἔτει τῷ σφνβ', καὶ τὸ ἡμέτερον εὐσεβὲς καὶ θεοπρόβλητον ἐν αὐτῷ ὑπεσημῆναι το κράτος.

Κωνσταντῆνος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων.

Εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἀειμνήστου Γεωργίου Ζαρίφη καθοσιοῦνται τὰ δημοσιεούμενα σήμερον ἐπιγράμματα, ποιηθέντα ὑπὸ τῶν ἐν ἐκάστῳ τούτων ὑπογραφομένων φοιτητῶν τῆς Η' τάξεως τῆς πατριαρχικῆς Μ. τοῦ Γ. σχολῆς· εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Ζαρίφη καθοσιοῦται καὶ ὀλιγόστιχόν τι ποίημα τοῦ χρηστοῦ νέου Δημητρίου Κ. Σαρτίνσκη.

Ἐκδιδόντες ἐνταῦθα ταῦτα εἰλικρινῆ ἀπονέμομεν συγχαρητήρια, τοῖς συντάξασιν αὐτὰ, οἵτινες εὐόλιονον προμῶνται μέλλον ἐν τῷ σταδίῳ τῶν γραμμάτων.

Καρδιά! ἄχ! μάλα καὶ καρδιά πού ἔλους τοὺς πονοῦσες,
πού ὅταν ἔκαμνες καλὸ πάντα χαμογελοῦσες.
Καρδιά πού μὴ δὲν ἄφηκες ἢ νύχτα, εἴτε ἡμέρα
νὰ μὴ λείψης ἢ φτωχὸ, ἢ μάνη, ἢ πατέρα.
Καρδιά! μοναχικὴ Καρδιά!, πού ἔκτιζες σχολεῖα
στὸ ἔθνος σου, πού ἤσουν ἴστον κόσμον μόνον μίαν!
Ποῦ ζέστανες καὶ σκέπαζες γυμνὰ καὶ παγωμένα
πού ἔντυνες, πού ἔτρεφες χιλιᾶδες πεινασμένα!
Ποῦ εἶσαι; πού μᾶς ἔφυγες; ὅλοι σὲ λαχταροῦμε
κι' ἂν δὲν χτυπᾷς πρὶς καθὼς πρὶν, ὦ δὲν σὲ λησμονοῦμε!
Ἄχ! μὴ Καρδιά δὲν θὰ βρεθῆ ἴστον κόσμον σὺν ἐκείνῃ,
νὰ ἴχῃ τὴν ἴδια διάθεσι, τὴν ἴδια κλωσύνῃ,
Νὰ τρέφῃ, νὰ σπλαγγνίζεταί, νὰ ἔντυνῃ, νὰ σπουδάξῃ
γυμνὰ, φτωχὰ καὶ ὄρφανὰ, ἐκείνηνα νὰ μοιᾶξῃ;
Πότ' ὁ Θεὸς μᾶς ἄφηκε χωρὶς νὰ μᾶς κυττάξῃ
μὲ τὴν ἀγαθὴσύνῃ του ὅλους νὰ μᾶς σκεπᾶξῃ;
Ἄχ! τοῦ Ζαρίφη τὴν καρδιά μᾶς ἴπηρε, ἄχ! τί κρίμα
τέτοιαν καρδιά πού καὶ αὐτὸ τὸ κρῶ, μαῦρον μνημῆμα
Ἰσθῆσθηκε, δὲν ἔθλησε μέσα νὰ τὴν ἐπάρῃ
τέτοιαν καρδιά πού ἔκανε παντοῦ καὶ πάντα χάρι!
Ἰστον κόσμον ἔξω, φώναζε ὁ κόσμος, νὰ ἀπομείνῃ
γὰρ νὰ τὴν βλέπῃ κρυερὴ καὶ δάκρυα νὰ χύνῃ!
Μὰ ὁ Θεὸς μᾶς ἄφηκε τὴν οἰκογενεῖά του
καρδιά κ' αὐτὴ Ζαρίφηκα, καὶ τὰ καλὰ παιδιὰ του.
Κι' αὐτὰ τὸ ἴδιο ἔχουε αἶμα μὲς ἰστὴν καρδιά τους
κι' αὐτὰ ἴστον τὸν πατέρα τους θὰ σπείρουσιν τὰ καλὰ τους.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Κ. ΣΑΡΤΙΝΣΚΗΣ.

Πᾶσι μεθ' Ἑλλησι κρατερὸς γῶος ὄρνυτο λυγρῆ,
Γεώργιε Ζαρίφη, σοῦ μόρου ἀγγελίη·
 πάντεςι γὰρ μάλ' ἀρίγωντόν τ' ἠδ' εὐκλεῆς ἔστιν
 οὐνομα σὸν μεγάλης κυδαλίμου τ' ἀρετῆς
 εἶνεκεν, ἀγλαὸς ἦς καρπὸς καὶ ἄκριτος αἰὲν
 σῆ πάτρῃ πέλεται πλῆθος εὐεργεσιῶν.
 Ἡμείων δ', οὓς ὡς τε πατὴρ παναφήλικα τέκνα
 ὄρφανικούς λείπεις εἰς Ἄιδος θνοφεροῦ
 ἐρχόμενος, τίς κεν τίς πένθος ἄλαστον ἀνείπῃ,
 φῶς ἐπ' ἀπωλείῃ τῇ σέθεν ἀργαλέῃ;
 Ἄμμι σευ αἰγλήσασ' ἰδὲ παμφανώσσα πέρεστιν
 εὐεργείων μνήστις καὶ θελέουσα χάρις.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ Ν. ΑΝΤΩΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ.

Ἀλλινά μοι αἶαζε πρόπαν Βυζάντιον ἕστου
 ματρὸς ἀποφθιμένου κυδαλίμου εὐποιῆς,
 καὶ γαστροῖς στομάτεσσι μελίξετε πένθιμον ὦδ' ἄν
 Μούσαι εὐανθεῖς, οὐκέτι γὰρ ὄρει
 ἠελίοιο φάος λαμπρὸν μεγάλθιμος εὐεργός·
 ὑμείων **Ζαρίφης** κῦδος Ἀρχιάδος·
 τοίη δ' αὖ πενή οἶτον πολυπῆμον ὀδύρει
 ὀδυτόνοιο γοαῖς, πένθιμα ἔσπαμένη.
 Κάτθαν' ἀρωγός τοι ἠδὲ φέριστος ἀπάντων,
 ἀνὴρ ἠύγενῆς τηλεκλυτὸς **Ζαρίφης**·
 εὐορμος ρὰ λιμῆν χηρῶν ὄρφανικῶν τε
 Καὶ σὺ δ' αὖτ' Ἑλλήν ἠθὼν ἀλίστων ἴει,
 γνήσιος οἷς σεῦ προστατῆς ἄλλων μεγάλθιμος
 τέκνων σεῖ ἀγατῶν εὐγὰ τοι ὀρθοδόκοις
Γεώργιος Ζαρίφης ἔκετ' ἐς κρατεροῖ' ἄιδω·
 οὐ μνήστις θελερὰ ζήσεται ἐν εὐλογίαις.

Νῦξ θνοφερῆ μὲν, Σὲ **Ζαρίφη,** ὅσσ' ἀμπεκάλυψε,
 κᾶλλιπε δ' Ἑλλησι πένθος ἄλαστον αἰὲν,
 αὐτάρ τοι πέλεται πυρὸς ἔργα φαιινότερ' αὐγῆς
 ἀθάνατον μνήστιν θέντα σεῦ ὀπλοτέροις.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΑΦΕΙΑΔΗΣ.

Εἰ κ' ἔθανες **Ζαρίφη** τηλεκλυτὲ, μνημοσύνη σεῦ
 πάντων Ἑλλήνων ἔσεται ἀθάνατος·
 ἔς τε γὰρ ἠέλιον δέρκεν, μέγας ἔπλει εὐεργός,
 πατρίδα δ' αὖ γαίην ἔργματα σοῦ τελέθει·
 ἤρηγες πενή, καὶ Μουσαίων φίλος ἔπλει
 δώματα ταῖς κτιζων, προστατέων τ' ἀκάμας.

ΣΟΚΡΑΤΗΣ ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ.

Λεῖθετε δάκρυα πάντες Ἀχαιοί, λείθετε πάντες
 κλαίετε Πιερίδες πένθιμα ἔσπαμένοι·
 ἠδὲ πένητες· ἐπεὶ ἐρατὸν φάος ἠελίοιο
 οὐκέθ' ὄρεῖ, **Ζαρίφης,** εὐχος ἄρ' ὀρθοδόκοις
 καὶ Μούσαις, οὐ μὲν πολλ' ἔργ' ἀρετῆς πυρὸς αὐγῆς
 λαμπρότερ' αἰθόμενου, πολλὰ δ' ἄρ' εὐσεβίης,
 μάρτυρες ὀμιγόναις πιστοί· τῶν δε κλέος αἰὲν
 μνήμη ἐν Ἑλλήνων ἔσεται ἀθάνατον.

ΜΩΥΣΗΣ ΙΩΑΝΝΟΥ.

Ὡ πόποι, ἦ θνοφερῆ κατὰ γαίην Ἀρχιάδα νῦν νῦξ
 σκιδναται, εὐτ' ἔσθη παμφανίων **Ζαρίφης.**
 Ὀρφανικοί δ' αὐτὸν στενάχουσ' αἰὲν πανάποτμον
 δάκρυα λείθοντες πικρότατ' ὄφρυσ' ὕπο.
 Οὐκέτι γὰρ πενής μὲν ἄεικούς ἐστ' ἄκος εὐρεῖν,
 εὔτε γ' ἔρεισμ' αὐτῶν ἤριπεν εἰν Ἄιδος.
 Αὐτάρ ὄγ' οὐ κλέει στοναχῶν **Ζαρίφης** ἔτι πικρῶν,
 ἀλλ' ἀνύει σπεύδων κωφὸς ὄδῶν στουγερῆν.

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Χ. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛΙΔΗΣ

Τῶδε θανόντι **Γεωργίῳ Ζαρίφῃ** μεγάλθιμος
 κυδαλίμω τ' ἀνδρὶ στέμμα τόδ' ἀνθέμεθα
 σὶ δε μαθηταὶ ὁμῶς νεοπενθία θυμὸν ἔχοντες,
 εὐ μάλα βέξανθ' ὡς, Πιερίδων τεμένη,
 ζειδῶρω θ' εἰὼς φίλον ὄλεσε θυμὸν ἔοντι
 ἰδρυτῇ τ' ἀγαθῷ, ἡμετέρου τεμένου.
 Ὡς ἐσεμάσαστο λευγαλέως θυμὸν **Ζαρίφης** μὴ
 πάντων συμπολιτῶν, ριστιανῶν τε καὶ μῆ.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ἐψιδμήτοιο σρολλῆς παρέσαι μαθηταί,
 κηδεμόνα κλεινὸν σφῶν ὀλοφρομένοιο.
 υἱὸν εὐεργεσίας στονῆν τό γε νῦν λεδακίνας.
 καὶ χάριτος λυγρῶς ὄρφανικῆς πατέρα,
 σύνεχ' ἔθεν τεχνεῶτος αἶαν κάτα σῶδ' ἄρ' ἔλειφθεν
 ὄρφανὸν ἐν στουγερῷ πένθει ἠδ' ἄρει.
 Αὐτάρ τοι κυδρῇ **Ζαρίφῃ** καὶ ἀκήρατος ἔσται
 μνημοσύνη τοῖσιν καὶ μετόπισθεν ἀεὶ.

ΛΑΚΙΒΙΑΔΗΣ Χ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

« Ὑπὸ τοῦ Συλλόγου τοῦ πρὸς διαδόσιν τῶν ἐλληνικῶν
 γραμμάτων ἀνετέθη εἰς τὸν κ. Κωνσταντ. Ν. Κωστήν, κα-
 θηγητὴν τοῦ ποιητικοῦ δικαίου καὶ σύμβουλον τοῦ συλλό-
 γου τούτου, νὰ ἐκφωνήσῃ λόγον εἰς τὸ κατὰ τὴν κυριακὴν
 τοῦ Θωμᾶ ὑπὸ τοῦ συλλόγου ἐν τῷ ναῷ τῆς ἀγίας Εἰρή-
 νης τελούμενον ὑπὲρ τοῦ Γεωργίου Ζαρίφῃ μνημοσύνην,
 οὗτινος θὰ μετὰσχῃ καὶ ἡ κυβερνήσις. »

(« Ἐφημερίς » Ἀθηνῶν· 6 ἀπριλίου)

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Πρὸς τοὺς ἀληθῶς σκιαμαχοῦντας δύο λέξεις ὠφείλο-
 μεν ἐκ καθήκοντος νὰ εἰπωμέν, εἰ μὴ προσεδωκῶμεν ὅτι
 οὐκ εἰς μακρὰν ἤθελον ἔλθει εἰς ἀκριβῆ μὲν γινῶσιν τῶν
 γεγονότων, εἰς ἀπταιστον δ' ἐκτίμησιν αὐτῶν. Φύλλα
 τινα ἐν Ἀθήναις καὶ ἀλλαχοῦ ἐκδιδόμενα ποικίλας ἐκ-
 δίδουσιν εἰδήσεις περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἐθνικῶν
 ἡμῶν πραγμάτων, καὶ εἰς ἀλλοπροσάλλους ἐξοκέλλουσι
 κρίσεις, οὐσας ἢ συμπεράσματα κακῆς ἀντιλήψεως, ἢ
 γεννήματα ἀπάτης ἀξιοδάκρυτα. Οὐδ' ἀρκεῖ ὅτι ἐν ἀντα-
 ποκρίσει καὶ ἀρθροῖσι διαστρέφεται σύγχρονος ἱστορία,
 ἀλλὰ λίθος ἀναθέματος ρίπτεται καὶ κατὰ τοῦ παρελθόν-
 τος, υἱοὶ δ' ἄστοργοι εὐρίσκουσι μηδ' ἀμινῶν ἅπαν τὸ ἀπό

ἐξηκονταετίας ἐθνικὸν καὶ ἐκκλησιαστικὸν ἔργον, τὴν ἀληθῆ τῆς Ἐκκλησίας ἀγλήν ἀποκαλοῦντες ναυαγία. Χορὸς ἁγίων πατριαρχῶν, συνετῶν καὶ πεπνυμένων τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἑλλάδος πηδαλιούχων ἀπὸ Εὐγενίου Α' τοῦ ἀπὸ Πισσειδίας, ἄχρις Ἰωακείμ τοῦ Β', παριστῶνται δημιουργοὶ ναυαγίων, οἱ ἀπὸ ναυαγίων ζητήσαντες ἵνα σώσῃσι τὴν Ἐκκλησίαν, οἱ τὴν ἀπὸ τοῦ θρόνου παραίτησιν προελόμενοι ἐν δειναῖς περιστάσεσιν, ὅτε ἐκυτοῦς ἀνικάνους εἰς χειριτμὸν τῶν οὐρανῶν τῆς θεοπαχοῦς νηὸς ἐνόμιζον. Εἰς τὴν ἱερὰν ἐκείνων μνήμην ὀφείλομεν εὐγνωμοσύνην ἀπ' ὧν ἐργάσαντο. Ζημιουσι δὲ καιρίως ἑαυτοὺς, καὶ τὴν ἀληθῆ τῆς Ἐκκλησίας αὐτῶν ἱστορίαν διαστρέφουσιν οἱ δεχόμενοι ἐν ταῖς ἐφημερίσιν αὐτῶν εἰδήσεις καὶ κρίσεις ἀλλοκότους εἴτε περὶ παρελθόντων, εἴτε περὶ συγχρόνων γεγονότων. Δύνανται ἵνα ὦσιν ἤσυχαι ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἡ διοικοῦσα σεβομένη τὸ παρελθόν, γινώσκει καὶ τὸ πρὸν καὶ μετὰ συνέσεως καὶ αὐταπαρνησίας ἀγωνίζεται ὅπως καὶ τὸ μέλλον ἢ τοῦ πατρῷου κλέους ἀντάξιον. Δύνανται ἵνα ἀναμένωσι τὰ πράγματα, ὅπως ἡλίου φανώτερα ἀναλάμψῃ ἡ ἀλήθεια, ὑπὲρ ἧς τοσοῦτον δεικνύουσι ζῆλον οἱ γράφοντες.

Χθὲς ἐπανηλθῆσαν αἱ ἐνεκα τῶν ἑορτῶν διακοπεῖσαι κοιναὶ συνεδριάσεις τῶν δύο σωμάτων.

Ἡ Α. Σ. ὁ τοποτηρητῆς τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου συνοδουόμενος ὑπὸ τοῦ ἀρχ. καπικεχαγιᾶ Σταυράκη ἐφένθη ἐπισκέψατο τῆ παρελθούσῃ παρασκευῇ τὴν Α. Ὑψ. τὸν ὑπουργὸν τῶν ἐσωτερικῶν Ἐτέμ πασῶν. Τῷ σαββάτῳ τὴν Α. Ὑψ. τὸν εἰρ-ουλ-ισλάμ καὶ τὴν Α. Ἐξ. τὸν ὑπουργὸν τοῦ ἐδικαρίου Κιζιλ πασῶν τῆ τρίτῃ τὴν Α. Ἐξ. τὸν ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν ὑπουργὸν γαζῆ Ὀσμὴν πασῶν παρὰ πᾶσι τοῖς ἀνωτάτοις τούτοις λειτουργοῖς τοῦ κράτους ἡ Α. Σ. ἔτυχεν ἐνθερμότητος ὑποδοχῆς.

Αἱ ΑΑ. Ἐξ. ἀπέστειλαν τῇ Α. Σ. τὰ ἐπισκεπτήρια αὐτῶν τὸ δὲ τοῦ Ἐξ. ὑπουργοῦ τῆς παιδείας ἐκόμισε τῷ σεβ. τοποτηρητῇ ὁ ἐκ τῶν δημογεῶν ὑπαλλήλων τοῦ ὑπουργείου τούτου Ἄδρ. Βαποριδῆς ἐφένθη.

Τῆ παρασκευῇ ὁ Μ. πρωτοσύγκελλος Ἰωακείμ Κούθουβλης μετὰ τοῦ Μ. ἀρχιμ. Λεοντίου Ἐλευθεριῶδου καὶ τῶν ἐνδοξ. Δ. Πισπαλλῆ καὶ Σταυράκη ἐφένθη Ἰωαννίδου ἀπέδωκεν ἐκ μέρους τοῦ οἴκουμ. πατριαρχείου τῷ πατριαρχεῖῳ τῶν Ἀρμενίων τὴν ἐπὶ ταῖς ἑορταῖς τοῦ πάσχα ἐπίσκεψιν, φιλόφρονος καὶ ἐξαιρετικῆς γενομένης αὐτοῖς ὑποδοχῆς καὶ περιποιήσεως. Ἐκείθεν, ὁ μὲν πανοσ. Μ. πρωτοσύγκελλος μετὰ τοῦ ἀργοντος καπικεχαγιᾶ ἐπανῆλθον εἰς τὰ πατριαρχεῖα, ὅπως παρευρεθῶσιν ἐν τῇ κηδεῖα τῆς τῆ προτεραῖα θανούσης μητρὸς τοῦ σεβ. ἁγίου Κυζίκου, ὁ δὲ Μ. ἀρχιμανδριτῆς μετὰ τοῦ κ. Δ. Πισπαλλῆ ἐπισκέψαντο τὰ ἐθνικὰ φιλανθρωπικὰ καταστήματα.

Τῷ σαββάτῳ ἐπισκέψαντο, ἐπὶ ταῖς ἑορταῖς, τὴν Α. Σ. τὸν τοποτηρητὴν ἐκ προσώπου τῆς Α. Μ. τοῦ πατριάρχου τῶν καθολικῶν Ἀρμενίων Ἀζαρίν ὁ πρωτοσύγκελλος αὐτοῦ μετ' ἐνὸς ἱερέως καὶ ἐνὸς μέλους τοῦ λαϊκοῦ συμβουλίου τῆς Α. Μ. Τὴν ἐπίσκεψιν ταύτην ἀπέδωκε τῇ κυριακῇ πρὸς τὴν Α. Μικρ. ὁ Μ. πρωτοσύγκελλος, συνοδουόμενος ὑπὸ τοῦ δικηγελέως τῶν πατριαρχείων Μιχαὴλ Δανέζη ἐφένθη.

Τῆ παρασκευῇ, ἐπὶ τῇ πανηγύρει τοῦ ἱεροῦ ἁγιάσματος τῆς Ζωοδόχου πηγῆς, ἐλειτούργησαν ἐν τῷ αὐτόθι εὐχαεῖ νῶφ οἱ σεβασμ. μητροπολίται Ἀγκύρας καὶ Χαλεπίου.

Τῷ σαββάτῳ ἐπανέκκυψεν ἐκ τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ, ἦν ἐπὶ ταῖς ἑορταῖς τοῦ πάσχα ἐπισκέψατο, ὁ σεβ. μητροπολίτης πρόεδρος Διδυμοτείου κ. Μεθόδιος.

Τῇ τρίτῃ ἀπῆλθεν ἐκ τῆς πόλεως ἡμῶν, ἐν ἣ ἐφ' ἱκανὸν διέτριψεν, ὁ πανοσιολ. ἀρχιμ. κ. Βύλλογιος Σιμωνοπατρίτης, μεταβαίνων εἰς Βουκουρεστίον.

Προνοῖα τῆς Μ. πρωτοσυγκελλίας συνελήφθη καὶ περιορίσθη ἐν τῷ ἐθνικῷ νοσοκομείῳ ὁ ἱερομόναχος Σάββας, ὅστις ἀπὸ τινος ἐν τῇ πόλει ἡμῶν διακείμενον ἐξεδίδου καὶ διένεμεν ἐγκυκλίους περὶ τῶν καθηκόντων τῶν χριστιανῶν, ἀποδίδουσας ἑαυτῷ ἐξουσίαν μερίζονα καὶ τῆς τῶν ἀρχιερέων καὶ τῆς τῶν ἱερῶν κανόνων.

Τῇ παρελθούσῃ ἐβδομαδί ἐτέθησαν οἱ θεμέλιοι λίθοι τοῦ ἐν Μικροχωρίῳ οἰκοδομηθητομένου καθολικοῦ ναοῦ, καὶ τοῦ ἐν Θεραπεῖσι ἀνεγερθητομένου παρεκκλησίου τῆς ἀγγλικῆς πρεσβείας. Τῶν ἐπὶ τῇ καταθέσει τῶν θεμελίων λίθων γενομένων τελετῶν προήδρευσαν τῆς μὲν ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Α. Μ. τοῦ πάσχα σεβ. κ. Ροτέλλης, τῆς δὲ ὁ ἀπὸ τινος ἐν τῇ πόλει ἡμῶν παρεπιδημῶν ἀγγλος ἐπίσκοπος Γιβραλτάρης πανιερ. διδάκτωρ Saubourne.

Τῇ κυριακῇ ἐγένετο ἡ ἐπίδοσις τῶν βραβείων τοῦ ἐν Πέρσῃ παρενεργωμένου τῆς ὀρθοδόξου κοινότητος, κατ' ἣν ἐξεπροσώπει τὴν Μ. Ἐκκλησίαν ὁ πατριαρχικὸς ἐπόπτης τῶν σχολείων πανοσιολ. ἀρχιμ. Κωνστ. Βαριδῆς. Ὁ κατὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην τῶν γραμμάτων ἀπαγγελοῦς λόγος τοῦ ἐκ τῶν ἐφόρων κ. Ἰω. Γκιῶν, δημοσιευόμενος ἀπὸ τῆς χθὲς ἐν τῷ Νεολόγῳ, ἀντικείμενος ἔχει τὴν πρὸ τοῦ 1804 ἱστορίαν τῆς ἐν Σταυροδρομείῳ ὀρθοδόξου κοινότητος.

Κατ' ἰδιαιτέρας ἡμῶν πληροφορίας αἱ κατὰ τὸν μάρτιον εἰσπράξεις τοῦ ἐν Τήνῳ ναοῦ τῆς Εὐαγγελιστρίας ἀνῆλθον εἰς 74300, ὑπερῶσαι τὰς περιουσίας, αἵτινες ἀνῆλθον εἰς 64000 ὀρ. κατὰ 10300 ὀρχυμῶν. Ἐκ τῶν ἐφετεινῶν εἰσπράξεων 56300 εἰσιν εἰς χρήματα, καὶ αἱ ἕτεροι 18 χιλ. προέρχονται ἐκ τῆς ἀξίας 1350 ὀκάδων κηροῦ, 1800 ὀκάδ. ἐλαίου καὶ τῶν ἀφιερωθέντων πολυτίμων ὑψασμάτων (Ἐφημερίς Ἀθ. 11 ἄπρ.)

Ἐκ τε τῶν ἐφημεριδίων τῆς Σμύρνης καὶ τηλεγραφικῶς ἐμάθομεν τὸν θάνατον τοῦ ἐπισκόπου πρώην ΚΡΗΝΗΣ καὶ ΑΝΕΩΝ ΑΜΒΡΟΣΙΟΥ ἐν ἡλικίᾳ ἐβδομηκοντα πέντε ἐτῶν. Ἐν Μαδίτῳ γεννηθεὶς, ἐχειροτονήθη κατὰ ἰανουάριον τοῦ 1846 ἐπίσκοπος Ἀρκαδιοπόλεως, τῷ δὲ αὐγούστῳ μηνὶ τοῦ 1848 ἐξελέγη ἐπίσκοπος Κρήνης καὶ Ἀνέων, διαδεχόμενος τὸν θανόντα Σερραφεῖμ, καὶ ἀπεσύρθη τῆς ἐπισκοπῆς πρὸ ἔτους.

Ἐξ ἐπιστολῶν ἐξ Ἀγίου ὄρους ἐμάθομεν τὸν θάνατον λογίου μοναχοῦ τοῦ ΚΑΛΑΙΝΙΚΟΥ ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΟΡΙΝΟΥ, ἀρχαίου μαθητοῦ τῆς ἐν Χάλκῃ θεολογικῆς σχολῆς καὶ πολλὰ χρόνι διδάκτορος· ὁ Καλλίνικος πρὸ ἔτων ἀποσυρθεὶς ἐν Ἀγίῳ ὄρει, ἤσχιζε εἰς ἐκκλησιαστικὰς μελέτας, ἐπεμελήθη δὲ καλῆς τινος ἐκδόσεως τῶν ἀσκητικῶν τοῦ ὁσίου Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου.

Ἀπεβίωσεν αἰφνης ἐσχάτως αὐτόθι καὶ ὁ ἐν τινὶ σταυρονικητῆνῳ κελίῳ παρὰ τὰς Καρεὰς ἐψησυχάζων ἀπὸ πολυετίας ΜΥΤΡΟΦΑΝΗΣ, προηγούμενος ἄλλοτε χρηματίσας τῆς ἱερᾶς Μ. Λαύρας.

Ἀπεβίωσεν ἐνταῦθα ὀγδοηκοντούτης σχεδὸν ἡ ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ, μήτηρ τῶν σεβασμ. μητροπολιτῶν Κυζίκου καὶ Νικοπόλεως, παρὰ πάντων ἀγαπωμένη διὰ τὰς χριστιανικὰς αὐτῆς ἀρετάς· τῆς κηδεῖας αὐτῆς ἐξήρχεν ὁ σεβ. μητροπολίτης πρώην Νικαίας κ. Σωφρόνιος μετὰ τῶν πανιερ. Νεοκαισαρείας, Ἀγκύρας, Χαλεπίου καὶ πρώην Ἀμύδης, ἐν δὲ τῷ πατριαρχικῷ νῶφ προήδρευσεν ἡ Α. Σ. ὁ τοποτηρητῆς τοῦ οἴκουμ. θρόνου. Κάλιστον ἐπικήδειον ἐξεφώνησεν ἐν τῷ ἱερῷ νῶφ ὁ ἱεροδιδ. Λουκᾶς Πετριδῆς, ἐπικήδειον δὲ ὁ κ. Γεώργιος Ι. Παπαδόπουλος.